

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN–HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA–TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA–KNOWLEDGE DATABASE

SZÁLLÁSY, Árpád

Belga-Kongó magyar orvosa: Thanhoffer Lajos junior / Hungarian Doctor of Belgian Kongo: Lajos Thanhoffer Jr.

Eredeti közlés /Original publication:

Orvosi Hetilap (Horus), 1988, 129. évf., 46. szám, 2477–2478. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA–TUDÁS TÁR – 000.002.684

Dátum/Date: 2018. február / February 18.

filename: szallasy_1988_Thanhoffer

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

SZÁLLÁSY, Árpád: Belga-Kongó magyar orvosa: Thanhoffer Lajos junior / Hungarian Doctor of Belgian Kongo: Lajos Thanhoffer Jr., *AHU MATT*, 2018, pp. 1–8. old., No. 000.002.684, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Közkönyvtárakban / In public libraries

Kulcsszavak / Key words

magyar Afrika–kutatás, egy magyar orvos Belga-Kongóban: Thanhoffer Lajos, életének, sorsának, tevékenységének ismertetése dióhéjban

African research in Hungary, a Hungarian doctor in Belga-Congo: Lajos Thanhoffer, his life, destiny and activity in a nutshell

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV–, TANULMÁNY-, CIKK-, DOKU-
MENTUM- ÉS ADAT-TÁR / THE FIRST HUNGARIAN FREE

ELECTRONIC SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS,
STUDIES, COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* Magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára / Writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* Az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött. / The materials in the database are free but access or downloading are subject to registration.

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikaisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig. / The African–Hungarian Union is a non–profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

BELGA-KONGÓ MAGYAR ORVOSA: THANHOFFER LAJOS JUNIOR

SZALLÁSY, Árpád

Orvosi Hetilap (Horus), 1988, 129. évf., 46. szám, 2477–2478. old.

Nyírségből származó nagyapja, akitől nevét, kutató képességeit és művészi hajlamát örökölte, előbb az állatorvosi karon tartott két évtizedig élettani és szövettani stúdiumokat, azt követően 1890–1909 között a pesti medicina II. sz. Anatómiai Tanszékén volt a szövettan és fejlődéstan professzora.

A tehetséges unoka 1902-ben született Budapesten, így legendás név-elődjéről csak gyermekkori emlékei maradtak, no meg maga illusztrálta szép tankönyvek, melyek egyikében Michelangelo Mózese és a milói Vénus egyaránt megtalálható (1). Ifj. Thanhoffer Lajos híven a családi hagyományokhoz, már medikusként bejárta a Farkas Géza vezette Élettani Intézetbe, ahol igen felkészülten és tartósan foglalkozott a bélbolyhok és kollagennyalábok funkcionális morfológiájával. A „tartósan” azért említetik, mert az Orvosi Kamara név- és címtára szerint (2) az orvosi oklevele 1933-as keletű, ami aligha elírás, inkább sokáig lehetett kutató „ősmedikus”.

Első jelentős dolgozata 1930-ban jelent meg stílszerűen a zsírfelszívódásról, amellyel annak idején nagyapja is foglalkozott. Tisztelgés volt ez Farkas Géza előtt (3), aki segítette, hogy részt vegyen és előadást tartson „A Cuticula és a bélhámsejtek structurájáról” az 1930-as amsterdami Nemzetközi Cytológiai Kongresszuson (4). Ezt a dolgozatát a Magyar Orvosi Archívum 1932. évfolyama is leközölte (5), Chambers-féle mikrodisszekciós módszerrel megállapította, hogy a felszívódásban szerepet játszó bélhámsejtek felszínén található képlet (cuticula) csíkoltsága úgymond „optikai jelenség”, ám morfológiai alapját a protoplasma finom párhuzamos nyúlványai képezik (6), s ezt elektronmikroszkóp nélkül ifjú kutatónk még nem sejthette.

Ujsághy Pállal közösen írtak „A collagennyalábok duzzadása és a Prenant-féle gyűrűk természetéről”, amelyek híg ecetsav hozzáadására jelennek meg a kötőszöveten (7).

Hogy milyen ígéretes pályafutás kanyarodott a trópusi gyakorlat (nem veszélytelen) irányába, elég utalnunk Zsebők Zoltán professzor önéletrajzi kötetére, ahol a már „öreg” kutató, de még fiatal orvosról a következőket olvashatjuk:

„...megjelenik előttem a nagyon tehetséges és kiválóan képzett néhai barátom, dr. Thanhoffer Lajos képe, aki 1934-ben kifejtette kevés barátja közt nekem is, valamint illetékesek előtt, hogy elméleti megfontolás alapján lehetséges kockázat nélküli hormonális fogamzásgátlás. Úgy vélte, hogy vemhes állatok vizeletéből luteinizáló, vagyis peteérést gátló hormont lehet kivonni, s ezt kellő tisztítás után a szervezetbe bevinni, mint például a sertés-hasnyálmirigyből előállított inzulin” (8).

A Chinoin igazgatójának tetszett az ötlet, ám az első eredménytelen kísérlet után nem biztosította tovább a kutatás feltételeit, így „Thanhoffer dr. elment Belga-Kongóba orvosnak.”

Egy 1954-es válogatás előszava szerint „a magyar értelmiség sanyarú sorsa kényszerítette a kivándorlásra” (9), ami Thanhoffer esetében nem valószínű. A család jómódúnak számított, gyönyörű villájuk volt Siófokon, ezért is lehetett sokáig ősmédikus. Bizonyára szerepet játszott a titokzatos és „mesebeli” Afrika, a fekete földrész fehér foltjainak vonzereje.

Az antwerpeni trópusi intézetbe is valószínűleg családi segítséggel került, a többnyelvűséget szintén otthonról hozta. Nem írja, meddig tartott a trópusi szakdiploma megszerzése, csak a szöveget, melynek kíséretében kézhez kapta:

„Monsieur... Ön biológus, hosszú éveket töltött a laboratóriumban mikroszkópja mellett... különösen örülök annak, hogy Afrikába megy. Senki sem lehet igazán biológus addig, míg nem dolgozott trópusi vidéken” (10).

A biológia akkor még korántsem volt olyan komplex tudomány, mint manapság, így a belga professzor igazat mondott. A véglények eldorádóját a puskaporos levegőjű Európa helyett csakugyan Afriká-

ban találták meg, a kolonizáció utolsó, nem is olyan rossz stádiumában. Amikor már nem volt rabszolga-kereskedelem, és még nem gépfegyverrel irtották egymást a bennszülöttek. Fiatal doktorunk 16 napos utazás után érkezett meg az „Anversville” óriásgözös fedélzetén a Lobito öblébe, jóval fölötte keskeny korridor köti össze a hatalmas Belga-Kongót az Atlanti-óceánnal. Általában három évre fogadott európai orvosokat egy belga vasútépítő vállalat, ennyi időt bírtak ki az élet további esélyével.

Lobito kikötőjéből vonat szeli át Angolát, a daloló nevű Dilolo a belga-kongói határ, Bukama pedig a belga felségterület kikötő állomása, ide irányították a gyarmati tisztviselőket, ahol már európai ruha jelent a feketéken a státuszszimbórumot. A fehérek kietlen blokkházakban laknak, semmi árnyat adó trópusi növény a környéken. Így védekeznek a cealégy- és szúnyoginvázió ellen, melyek közismerten kedvelik a nedves növény aljzatot. Bukama városában meglátogatta a helyi kórházat, az ott dolgozó tapasztalt kollégáját, némi tájékozódás végett. Beszéde nem túl biztató:

„...je serais bientôt de terme... – sóhajtja –, ebben a nyomorúságos fészekben semmit nem lehet kapni... bőromet már kiszárította a háromévi napsütés, ráncos vagyok, tele vagyok kininnel és maláriával és... bizony elég sok whiskyvel.” – *Hangzott rezignáltan a kolléga panasza* – „de hát három év múlva maga is ilyen lesz” (10).

Nem túlságosan biztató kilátások, kivéve a szeszfogyasztás mértékét, ám a találkozás újabb ürügy az ivásra. Majdani könyvéből, illetve a fényképeiről az derül ki, Thanhoffer doktor mérsékelt whiskyfogyasztással is kibírta a háromesztendős kemény gyarmati szolgálatot. Ennyi idő után szabadság jár, s aki jól bírja, örömmel visszaveszik. Jelles trópusi szolgálattévőnk nagy szakállú misszionáriusok és szívós apácák társaságában helyezkedett el egy fürge folyami gözös fedélzetén, hogy a Kongó folyón felfelé haladva elérje Stanleyville, azaz Stanley városát, amely a híres angol újságíró-felfedezőről kapta a nevét. Mint ismeretes, ő állapította meg, hogy az említett helységtől délre haladó Kongó neve Lualaba, amely Katanga termékeny fennsíkjain ered, ezt pedig a Lukuga folyó köti össze a hatalmas Tanganyikatóval, s egyben az óriási víztároló egyetlen természetes zsiliprendszerre.

Eredetileg a legendás Livingstone fedezte fel abban a hiszemben, hogy megtalálta a Nílus „forrásvidékét.” Livingstone merész vállalkozását akkor az egész kultúrvilág kísérte aggódó figyelemmel, míg egyszer csak elveszettnek hitték. Nyomában indult el Stanley, kétszeres sikerrel. Ujji volt az a helység, ahol 1871. november 10-én az elcsigázott Livingstone és a nyomába eredt Stanley egy mangófa alatt találkozott, ma oszlop hirdeti a történelmi helyet és dátumot.

Stanley második sikere volt, hogy a Lualaba folyó folytatásában a Kongót felismerte, északnyugati kanyarjában épült fel Stanleyville (10). Stanley úrnak csak egy nem sikerült, talán a legfontosabb: nem tudta uralkodóját meggyőzni e terület birtokbavételének fontosságáról, így került az aranyban és gyapotban oly gazdag Kongó az angol felfedező segítségével – belga fennhatóság alá. Kétségtelen voltak lelkiismeretlen kizsákmányolók, kezdetben pl. az arabok, „akik vérszomjas könyörtelenséggel irtottak mindenkit, aki nem volt Allah hitén” (10), majd európai kalandorok, de Livingstone és Stanley nem tartozott köztük. Ők megszállottan igyekeztek a bennszülötteket a civilizáció áldásaiban részesíteni, hogy tervük gyakran vallott kudarcot, arról nem tehetnek.

Erről írt Thanhoffer Lajos az itthon megjelent *Kongó* című könyvében, s a nevezetes oszlop ma is becses emléke Katanga államnak.

KONGÓ

ORVOSI TÁSKÁVAL AFRIKA FÖLDJÉN

IRTA

THANHOFFER LAJOS

MÁSODIK KIADÁS

A MAGYAR KÖNYVBARÁTOK RÉSZÉRE KIADJA

A KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA

Térjünk vissza doktorunk útvonalára. A belga vasútépítő társaság (olasz közreműködéssel) a Lualaba folyó mentén Kindu helységtől délkeletre tartva Kobalóig rakatta le a vágányokat, s ehhez természetesen szükség volt egy „trópusi profilú” kis kórházra. Mikor Thanhoffer megérkezett, a vasút Kongolo városkáig már elkészült, sőt jelentős forgalmat bonyolított le Stanleyville felé.

Kongolo jelentős hajóműhellyel rendelkezett, az orvosnak tehát bőven akadt teendője. Kitűnő nyelvtelenség lévén igyekezett a legszükségesebb szavakat megtanulni a helyi nyelvjárásból, hogy a benn-

szülöttek bizalmát minél jobban megnyerhesse. Ez sikerült is. Gyakran nyúlt vadászfegyveréhez, főleg amikor a feketék a sok maniókalisztból készült puliszka fogyasztása mellett húshiányban szenvedtek. Különösen a varacskosdisznó és a kafferbivaly húsa jelentett ínycsalatot. A csordából kivert kafferbikákat igyekezett puskavégre kapni, mert gyakran veszélyeztették a vízfordó asszonyokat. Öncélúan sohasem vadászott, ami még rokonszenvesebbé teszi doktorunkat.

Annál inkább az afrikai álomkór kórokozói, a trypanosomákra. Szívósan kereste a bennszülötteken a megnagyobbodott nyirokcsomókat, s ha talált, megpungálta, és a mikroszkóppal felszerelt kis mozgólaboratóriumban a színes asszisztencia is megbízhatóan diagnosztizált. Ha hozzá vesszük a nem ritka szifilisz eseteket, elképzelhetjük, mennyi Salvarsant adott be Thanhoffer doktor néhány év alatt. Az olasz építésvezetőnél, aki egy vasúti függőhíd kivitelezését irányította, megkövetelte a kövekkel dolgozó munkásoknak lábszárvédővel való ellátását, mert sebes lábaikat a mocsárban mosva gyakran fertőződtek a necator nevű féreggel.

Ő még tapasztalhatta a négerrek szuggerálhatóságát.

„Hatalmas erős férfiak gyenge bábokká válnak egy összetört aggastyán reszkető kezében, és a megátkozott emberek annyira hisznek az átok erejében, hogy a varázsló gyakran rendkívüli akaraterejének rabjává válik. Hetekig tudja így félig éber szuggerációs álomban tartani áldozatát, még akkor is, ha az nagy távolságban van” (14).

Amelynek gyakran halál a vége. Szülésnél tapasztalhatta (ritkán vették igénybe), hogy a néger gyerek fehéren jön a világra, és csak három hét múlva veszi fel szülei csokoládébarna színét. Nem kis meglepetésére a betegségek közül a leggyakrabban a tüdőgyulladással találkozott. A feketék rendkívül rosszul toleráltak, s a kemoterapeutikum, valamint az antibiotikum éra előtt igen sokan váltak áldozataivá. Gyakrabban, mint a rettegett álomkórnak.

A könyvből még sok érdekes történetet lehetne idézni. Annál szomorúbb a vége. Még Afrikában értesült Lengyelország lerohanásáról, hogy

„Franciaország mozgósít... Daladier beszédet mond és bejelenti a hadüzenetet... Anglia ultimátumot intézett Németországhoz, amely már le is jár... Háború...” (10).

Egy olasz luxushajóval Trieszt kikötőjébe érkezett, amikor már lángolt a fél Európa. Szabadságának letelte után visszamenni már nem tudott, de az emlékeit hazahozta. Azokat írta meg a *Kongó* című könyvében, amely a háború utolsó éveiben kétszer jelent meg. A már említett 1954-es világvándori válogatás bevezetője szerint a háború után visszatért Kongóba, „az Utelo textilüzem orvosaként Leopoldville-ben vállalt állást” (11).

Aztán nyomaveszett alakját Zsebők professzor idézte fel legutóbb (8), ám a gyönyörű rajzaival illusztrált könyve ma is „élő” olvasmány.

IRODALOM:

1. *Thanhoffer Lajos*: Előadások az anatómia köréből. Bp. 1896, 372. és 382. old.
2. Az Országos Orvosi Kamara hivatalos orvosi cím- és közegészségügyi adattára az 1942. évre, 79. old.
3. *Thanhoffer jún.*: Adatok a zsírfelszívódás élettanához. Magyar Orv. Arch. 1930.
4. Magyar Orvosi Archívum 1932. 23. old.
5. Uo.
6. Orvosi Lexikon I. kötet. Bp. 1967, 379. old.,
7. Magyar Orvosi Archívum 1932. 397. old.
8. *Zsebők Zoltán*: Lépcsőfokok. Bp. 1981, 60.
9. A nagyvilág magyar vándorai, Bp. 1954. II. kötet, 345. old.
10. *Thanhoffer Lajos*: Kongó, Bp. 1943. 14., 18., 24. old. 31., 170., 299., old.
11. A nagyvilág magyar vándorai, Bp. 1954. II. kötet, 345. old.

Szállási Árpád dr.